

GROEN EN GEZONDHEID

(Samenvatting van de toespraak op het symposium “De Schwienswei: het groene hart van historie en biodiversiteit” op 8 juni 2023 door)

Dames en Heren,

Als medisch socioloog en gezondheidswetenschapper zal ik in mijn bijdrage aan dit symposium ingaan op het verband tussen groen en gezondheid. De gemeente Sittard-Geleen wil het ESCS terrein langs de Sportcentrumlaan in Sittard te gelde maken en denkt in dat verband aan de vestiging van een vakantiepark. Ik wil met mijn verhaal aantonen dat het betreffende terrein in groene en publiek toegankelijke staat een belangrijke functie vervult voor de gezondheid van de omwonenden. Voor degenen die deze onbetaalbare functie toch in geld willen uitdrukken zal ik laten zien hoe groot de geldelijke waarde van dit gebied is voor de gezondheid.

Complexe ongelijkheid

We leven met zijn allen weliswaar steeds langer maar de gezondheidsverschillen tussen de sociaaleconomische klassen zijn de afgelopen decennia groter geworden. Zo leven de hoogst betaalden 7 jaar langer en 15 jaar langer in goede gezondheid dan de laagst betaalden. Om deze kloof te overbruggen is lang ingezet op het individu: ga gezonder eten, stop met roken, gebruik minder alcohol, ga meer bewegen, enz. In diverse beleidsdocumenten wordt nu toegegeven dat deze benadering heeft gefaald en dat de ongelijkheid in gezondheid gezien moet worden in samenhang met ongelijkheid op andere terreinen. Dit wordt complexe ongelijkheid genoemd. Gezondheidsproblemen zijn immers vaak onderdeel van achterliggende problematiek zoals schulden, armoede, laaggeletterdheid, woonomstandigheden, werkloosheid en de leefomgeving. Het spreekt vanzelf dat gezondheidsproblemen dan ook in samenhangen met deze andere beleidsterreinen moeten worden aangepakt. Deze benadering wordt *Health in all policies* genoemd.

Gezondheid en groene leefomgeving

De wetenschappelijke literatuur geeft steeds meer en steeds sterkere aanwijzingen dat contact met groen de gezondheid en het welzijn en ten goede komt.

Volgens de Landelijke Nota Gezondheidsbeleid (ministerie van VWS 2020) is er tot op heden te weinig aandacht geweest voor de positieve invloed van de leefomgeving op gezondheidsbevordering en preventie. Er is meer dan voldoende bewijs voor de positieve invloed van groen op de gezondheid en om in te zetten op de aanleg en behoud van groen in de nabijheid van bebouwd gebied. Ik zal enkele aansprekende voorbeelden hiervan geven.

In de Kennisbundeling Groen en gezondheid (RIVM April 2022) wordt gewezen op het belang van groen voor een aantal gezondheidsindicatoren. Zo leidt een groenere omgeving tot betere zwangerschapsuitkomsten (o.m. een hoger geboortegewicht, wat bevorderlijk is voor een gezonde fysieke en mentale ontwikkeling van het kind), minder vroegtijdige sterfte, betere mentale gezondheid, verbeterde werking van het immuunsysteem, verbeterde slaapkwaliteit en verbeterde cognitieve fitheid (contact met groen faciliteert het cognitieve herstel en verbetert de cognitieve prestaties: het lichaam herstelt sneller van stress en aandachtsmoeheid. Bij kinderen is het effect van groen op de cognitieve prestaties het sterkst). Vooral bij kinderen en jongvolwassenen leidt blootstelling aan groen bovendien tot een afname van emotionele- en gedragsproblemen.

In de nota *Health in Scotland 2011* (Scottish Government, December 2012) wordt gesteld dat er 'extensive evidence' bestaat dat een stevige dagelijkse wandeling van 30 minuten in de natuur het risico op diverse ziektes aanzienlijk kan reduceren.

Genoemd worden de volgende risico's:

- Voortijdige sterfte (reductie 30%)
- Hartaanval en beroerte (reductie 20 tot 35%)
- Diabetes (reductie 30 tot 40%)
- Heupfracturen (Reductie 36-68%)
- Blaaskanker (reductie 30%)
- Borstkanker (reductie 20%)
- Depressie en dementie (reductie 20-30%)
- Functieverlies (30%)

De nota *Op onze gezondheid; de noodzaak van een sterkere publieke gezondheidszorg* (Raad voor Volksgezondheid en Samenleving 2023) stelt dat publieke gezondheidszorg een interdepartementale inzet vraagt. 'Health in all Policies' moet het uitgangspunt zijn. Er moet dus over de schotten heen worden gekeken. Meer precies betekent dit dat een investering in het ene domein (bv. arbeid, wonen of leefomgeving) meer dan terugverdiend kan worden door besparing op zorgkosten.

Geargumenteerd wordt dat de curatieve gezondheidszorg overvol is en de toestroom van nieuwe zorgvragen niet meer aan kan. Afbuigen van de stijging van de zorgvraag is daarom zeer welkom. Bovendien is er een enorm tekort aan arbeidskrachten in de zorgsector. Dit alles vergt een verschuiving van focus: van het repareren van gezondheidsschade naar het voorkomen ervan. Er wordt op gewezen dat gemeenten op grond van de Wet Publieke Gezondheidszorg verantwoordelijk zijn voor belangrijke taken op het gebied van de publieke gezondheid. Ook voor gemeenten geldt dat een aanpak vanuit meerdere beleidsterreinen zeer wenselijk is.

Een zeer aansprekend resultaat komt uit de Belgische literatuurstudie *Daarom groen! Waarom u wilt bij groen in uw stad of gemeente* (Joris Aertsens e.a., uitgevoerd in opdracht van het Agentschap Natuur en Bos 2012)

Hierin wordt (blz. 74-77) op grond van Nederlands wetenschappelijk onderzoek gesteld dat 10% meer groen in de wijk positieve gezondheidseffecten heeft tot op 1 kilometer rond het betreffende gebied. De grootste effecten doen zich voor binnen een straal van 500 meter en na 1 kilometer is het effect verdwenen. De onderzoekers vertaalden dit in geld en berekenden dat 10% meer groen in een straal van 1 km rond de woning een besparing van € 214.000 aan ziektelast per 1.000 inwoners oplevert.

Dit gegeven kunnen we toepassen op de situatie rond het ESCS terrein in Sittard. Vanaf de rotondes Sportcentrumlaan-Tuddernderweg, Sportcentrum-Zwembad en Sportcentrumlaan-Dr. Nolenslaan zetten we een straal van 1 km uit in respectievelijk oostelijke, zuidelijke en westelijke richting. Als we de aldus verkregen punten met elkaar verbinden krijgen we een gebied dat nagenoeg de gehele wijken Stadbroek, Broeksittard, Vrangendael, Baandert en Overhoven omvat met (volgens de website van de gemeente) in totaal 12.000 inwoners. Als we de gezondheidswinst van 10% meer of minder groen voor dit gebied in geld willen uitdrukken spreken we over een bedrag van (12 x 214.000) € 2.568.000 per jaar.

Tot vergelijkbare resultaten komt de *Groene Baten Planner* van het RIVM. Een hectare groen levert volgens dit instrument tussen de € 50.000 en € 100.000 euro aan maatschappelijke baten op per jaar. Het ESCS terrein in Sittard is 22 hectare groot en kan volgens deze formule dus € 2.200.000 per jaar opleveren aan maatschappelijke baten.

Uit de studie *Groen, gezond en productief; the economics of ecosystems & biodiversity* van het accountantskantoor KPMG (KPMG 2012) blijkt dat 10% meer groen leidt een jaarlijks totaal aan vermeden zorg gerelateerde kosten van ruim 394 miljoen euro. Deze resultaten gelden niet voor zeer sterk verstedelijkte gebieden en niet-verstedelijkte gebieden en hadden aldus betrekking op ruim 10 miljoen inwoners. Het gevonden resultaat is een 'schuifmaat', hetgeen wil zeggen dat voor elke 1% meer of minder groen naar rato hetzelfde effect verwacht mag worden. De besparing die een groen en toegankelijk ESCS terrein oplevert kan dan makkelijk berekend worden als men weet hoeveel procent dit terrein uitmaakt van het totaal beschikbare groen in de betrokken wijken.

De studie had betrekking op zeven ziekten: depressie, astma/ COPD, nek- en rugklachten, migraine, diabetes, infectie darmkanaal en coronaire hartziekten. Over andere ziekten had men onvoldoende gegevens en deze werden daarom buiten beschouwing gelaten. Ook voor overgewicht betaalt de maatschappij een hoge prijs. De directe en indirecte kosten door overgewicht bedragen tussen de 2,5 en 3 miljard euro. Hoe gaat onze samenleving de toenemende kosten van de welvaartsziekten blijven betalen? Hoe dan ook zijn de totale vermeden zorgkosten van 10% extra groen in ieder geval nóg (veel) groter dan de hierboven genoemde bedragen.

Conclusie

Dames en heren, ik kom tot mijn conclusie.

Er zijn uit oogpunt van kostenbesparing in de afgelopen decennia heel wat publieke eigendommen geprivatiseerd. Denk aan post, telefonie, energievoorziening, woningmarkt en delen van de zorg. Ook op gemeentelijk niveau zijn er veel voorbeelden te noemen: talloze zwembaden, buurt- en clubhuizen en sportaccommodaties zijn geprivatiseerd. Er wordt aan getwijfeld of dit altijd in het voordeel van de bevolking heeft uitgepakt.

Met betrekking tot het groene ESCS terrein in Sittard speelt iets soortgelijks. De gemeente wil toestemming geven aan een private partij om hier een vakantiepark te vestigen. Op grond van wat ik in het voorgaande betoogd heb adviseer ik om dat voorstel te heroverwegen. Natuur is echt veel meer waard dan we denken. Het geldt dat we mogelijk verdienen door een private partij op het ESCS terrein zijn gang te laten gaan verliezen we in veelvoud aan extra zorgkosten. Preventieve gezondheidsmaatregelen zijn ontzettend belangrijk om de medische kosten te drukken. Er ligt hier een unieke kans om een positieve bijdrage te leveren aan het in de hierboven genoemde beleidsnota's bepleite principe van *Health in All Policies*.

Het zou kunnen zijn dat meer groen een onverwachte en onorthodoxe manier is om grip te krijgen op de kosten van de zorg in Nederland.

Laten we samen met de bewoners een gezonde leefstijl in de betreffende buurten stimuleren door het ESCS terrein in te richten als een veilige, beweegvriendelijke, uitnodigende en openbaar toegankelijke groene zone waar mensen graag vertoeven. De bewonerswerkgroep "Wij Schwienswei" heeft hier in de nota *Een beter plan voor de grote Schwienswei* belangrijke en zeer goed bruikbare handvatten voor geleverd.

Met het ESCS terrein heeft de gemeente goud in handen, maar dan moet het wel groen blijven!